

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет

АНДРУЩЕНКО ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 811.111'342.9:808.51(043.3)

ПРОСОДИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ
АКЦЕНТУЙОВАНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ
(експериментально-фонетичне дослідження
на матеріалі англійської мови)

10.02.04 – германські мови

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному лінгвістичному університеті, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор
Калита Алла Андріївна,
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського", кафедра теорії, практики
та перекладу французької мови,
професор

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Ільченко Ольга Михайлівна,
Центр наукових досліджень та викладання
іноземних мов НАН України,
кафедра іноземних мов,
завідувач кафедри

кандидат філологічних наук, доцент
Паращук Валентина Юліївна,
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
кафедра англійської мови та методики
її викладання,
професор

Захист відбудеться "14" лютого 2019 р. о 10³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.04 в Київському національному лінгвістичному університеті (03150, МСП, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська, 73)

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету (03150, МСП, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська, 73)

Автореферат розісланий "11" січня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д.І. Терехова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована дисертація присвячена вивченню просодичних характеристик публічного мовлення акцентуєваних особистостей (далі – АО) на матеріалі англomовних інавгураційних і програмних промов.

Підвищений поліаспектний інтерес лінгвістів до проблем актуалізації публічного мовлення є цілком зрозумілим з огляду на постійне розширення безпосередніх політичних, наукових і культурних зв'язків з представниками англomовних країн. У сучасних умовах гетерокультурного спілкування загострюється, зокрема, потреба в адекватних уявленнях про просодичні характеристики публічного політичного мовлення та специфіку функціонування у ньому психологічно маркованих засобів мови.

Цілком природно, що у фонетичних студіях особливої ваги й набувають безпосередні дослідження лінгвопсихологічних аспектів просодичної організації політичного мовлення АО як вельми вагомого за прагматичним спрямуванням та емоційним насиченням сугестивного різновиду публічних промов. Окремі питання соціальної, культурної та психофізіологічної специфіки вираження семантики політичного мовлення тією чи іншою мірою віддзеркалювалися у працях вітчизняних (Т.В. Беляєва й І.В. Тимченко, І.С. Бутова, І.Ю. Вільчинська, С.П. Денисова, Л.Я. Жук, С.Р. Кльось, І.О. Коваль, Л.С. Козуб, Т.В. Куліш, І.В. Лосева, П.М. Олещук, О.В. Падалка, Н.В. Петлюченко, А.В. Сотников) і зарубіжних дослідників (М.Я. Блох і О.Л. Фрейдіна, В.З. Дем'янков, О.Й. Шейгал, Е. А. Anchimbe, А. Bangerter, Р. Chilton, D. Edwards, L. Filardo-Llamas і M. S. Boyd, J.P. Gee, W.S. Horton, G. Kowalski, M. Sandvik, M. Sivenkova, E. Weizman та інші).

До кола питань, спрямованих на вивчення лінгвістичної і психологічної специфіки оформлення мовлення АО, слід також віднести праці, у яких розглядаються проблеми: *структури мовної особистості та її ідентифікації* (М.Л. Іваницька, Ю.М. Караулов, П.Г. Крючкова, Т.В. Лазаренко, О.О. Пушкін, С.О. Сухих, О.М. Шахнарович та ін.); *когнітивного стилю мовної особистості політика* (Л.Л. Славова); *психологічні та лінгвістичні особливості психопатії й акцентуації характеру у підлітків* (А.Є. Лічко); *психологічної специфіки розвитку "Я-образу" акцентуєваних підлітків* (І.М. Бушай); *семантичного аналізу психіатричних характеристик дійових осіб та автора художнього тексту* (В.П. Белянін, В.А. Папіш); *взаємозв'язку між типами акцентуації особистості та сукупністю ознак її поведінки* (Я.А. Луп'ян); *комунікативно-когнітивного концепту дискурсу АО* (Я.О. Бондаренко).

Теоретичні основи дослідження мовної особистості, як відомо, започаткував В. фон Гумбольдт, який розглядав зв'язок мови з мисленням, її внутрішнім світом і культурними цінностями. Значний внесок у вивчення цього феномену зробили В.В. Виноградов, Ю.М. Караулов, О.М. Леонтьєв, Г.І. Богін та інші, які досліджували мовну особистість у площині узагальненого образу носія мови. Так, Ю.М. Караулов інтерпретує її як сукупність здібностей і характеристик людини, що зумовлюють створення нею мовних текстів, диференційованих за ступенем структурно-мовної складності, глибиною і точністю відображення дійсності та мовною орієнтованістю.

Мовну особистість кваліфікують також відповідно до її інтелектуального рівня (див., напр., Ю.М. Караулов, А.П. Романченко), особливостей мисленнєвої діяльності, поглядів на світ, способів оволодіння знаннями й уміннями мовного спілкування.

Широта поняття мовної особистості і розгляд *лінгвальних* (В.А. Папіш, Т.В. Прокоф'єва), *психологічних* (С.Г. Воркачов, Л.В. Засєкіна, О.Л. Лавриненко, О.М. Леонт'єв, К.Г. Юнг), *культурологічних* (І.О. Голубовська), *соціальних* (Є.Р. Боринштейн, В.І. Карасик, І.Г. Ольшанський, К.Ф. Сєдов, І.Н. Горєлов) та інших ознак дає підстави вважати її інтердисциплінарним об'єктом (С.Г. Воркачов, А.П. Романченко) та розуміти під нею людину (носія мови), комплекс психофізичних властивостей якої дозволяє їй створювати і сприймати мовні повідомлення.

Незалежно від різних трактувань поняття *мовна особистість* та різноманітних підходів до її вивчення як об'єкта лінгвістичних (когнітивна лінгвістика, лінгвостилістика, культура мовлення, комунікативна лінгвістика, лінгводидактика тощо) і нелінгвістичних (психологія, соціологія) дисциплін, а також різних підходів до систематизації її ознак, останнім часом виникла уніфікована тенденція класифікувати мовців, насамперед, за ступенем їхньої акцентуованості.

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлюється загальним антропоцентричним і соціокультурним спрямуванням сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення функціонального аспекту засобів усіх мовних рівнів, у тому числі й фонетичних, та підтверджується необхідністю встановлення ролі просодичних засобів реалізації публічного мовлення. Актуальність теми дослідження підсилюється нагальною потребою фонетичної практики у вивченні безпосереднього впливу психофізіологічних особливостей індивіда на специфіку просодичного оформлення англomовного публічного мовлення особистостями з різними акцентуаціями характеру та встановлення закономірностей функціонування просодичних засобів в організації публічного мовлення АО з визначенням структурних, комунікативних і когнітивних характеристик виголошуваних ними інавгураційних і програмних промов.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах комплексної колективної теми кафедри германської і фіно-угорської філології імені професора Г.Г. Почепцова Київського національного лінгвістичного університету "Комунікативно-когнітивний та соціокультурний аспекти функціонування системи мовних одиниць германських і фіно-угорських мов у синхронії і діахронії" (тему затверджено вченою радою КНЛУ, протокол № 10 від 28 лютого 2011 р.). Тему дисертації затверджено вченою радою КНЛУ (протокол № 4 від 26 вересня 2005 р.) і перезатверджено вченою радою КНЛУ (протокол № 20 від 19 червня 2018 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні просодичних характеристик та основних закономірностей усної реалізації англomовного публічного мовлення. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- обґрунтувати підходи до лінгвістичних досліджень проблеми публічного мовлення;
- встановити лінгвістичні ознаки політичного дискурсу мовної особистості;
- виявити провідні психологічні та соціологічні фактори, що впливають на специфіку просодичного оформлення публічного мовлення АО;
- визначити специфіку функціонування просодичних засобів в англomовному публічному мовленні АО;
- обґрунтувати програму і методику проведення експериментально-фонетичного дослідження просодичної організації публічного мовлення АО;
- встановити номенклатуру провідних просодичних засобів, властивих англomовному публічному мовленню АО;

– визначити інваріантну та варіантні інтонаційні моделі актуалізації англomовного публічного мовлення АО.

Об'єктом дослідження слугує усне публічне мовлення англomовних акцентуєваних особистостей.

Предметом дослідження є просодичні характеристики англomовного публічного мовлення акцентуєваних особистостей.

Матеріалом дослідження слугували інавгураційні і програмні промови політиків Великої Британії та США, актуалізовані у другій половині ХХ століття, аудіозаписи яких взяті з мережі Інтернет, а також відео- та фотоматеріали, біографії, зразки почерку й підписів особистостей, мовлення яких досліджувалося. Загальна тривалість звучання експериментального матеріалу – 10 год 27 хв.

Методи дослідження. У роботі застосовано *комплексну методіку дослідження*, яка базується на загальних положеннях і **методах** системного аналізу: а) огляд стану проблеми базується на *теоретичних загальнонаукових методах* (індукція, дедукція, абстрагування, узагальнення і формалізація); *емпірико-теоретичних методах* (ідеалізація, аналіз, синтез, моделювання, метод класифікації і системний метод) – для встановлення вивченості питання просодичного оформлення публічного мовлення; б) розробка програми й методіки експериментального дослідження здійснювалася на основі застосування *загально-методологічних положень* лінгвістики взагалі, у тому числі й фонетики, методу морфологічного аналізу та синтезу систем, а також низки *експериментально-фонетичних методів* (аудитивний, акустичний аналіз) для організації поетапного проведення аналізу просодичного оформлення публічного мовлення АО; в) проведення експериментів та опрацювання їхніх результатів ґрунтувалися на методах *емпіричного дослідження* (спостереження, вимірювання й порівняння), на *спеціально-наукових методах* (звукозапис, інтонографічний, метод спектрального аналізу, комп'ютерно-осцилографічний, статистичний метод опрацювання даних та ін.). *Зіставний метод* залучено для виявлення просодичної специфіки організації публічного мовлення АО різних типів. Методи *кількісного аналізу* експериментальних даних використано для встановлення частоти показників просодичних параметрів англomовних публічних політичних промов АО.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що в ній *вперше здійснено* комплексне дослідження просодичного оформлення англomовного публічного мовлення АО. *Обґрунтовано* провідні лінгвістичні характеристики публічного мовлення, що визначається як живе публічне мовлення, звернене до багаточисельної аудиторії з метою передачі ідей, думок, інформації, переконання слухачів. *Обґрунтовано* нову методіку міждисциплінарного комплексного експериментально-фонетичного дослідження просодичних характеристик публічного мовлення з урахуванням типу акцентуації характеру мовця, що передбачає її проведення у чотири етапи. *Розроблено* комплекс критеріїв для класифікації ознак публічного мовлення політичних АО за видом комунікативної ситуації, типом акцентуації характеру мовця, його гендерною належністю, соціальним статусом, віком та емоційно-прагматичним потенціалом промови. *Виявлено особливості взаємодії просодичних засобів* в усному публічному мовленні політиків, яким притаманні різні типи акцентуації характеру та *встановлено* специфіку комплексної взаємодії лексико-семантичних (оцінна лексика, метафора, метонімія, анафора, епіфора, інверсія,

полісиндетон, асиндетон, алітерація, порівняння, протиставлення тощо), синтаксичних (декларативні висловлення, риторичні питання, паралельні граматичні конструкції, синтаксичні повтори тощо) та просодичних засобів (мелодика, фразовий наголос, ритм, паузи, темп, гучність і тембр) під час виголошення інавгураційних і програмних промов, що дозволяють безпомилково відносити політиків до тієї чи іншої групи АО. *Узагальнено просодичні ознаки* структурно-композиційних частин інавгураційних і програмних промов, виголошених політиками з різними акцентуаціями характеру. *Встановлено* інваріантні й варіантні інтонаційні моделі публічного мовлення АО.

Практичне значення отриманих результатів дисертації полягає в можливості використання її основних положень і висновків у загальній фонетиці англійської мови, фоностилістиці, емотіології, лінгвістиці тексту, риторичі. Запропоновані моделі та отримані результати можуть бути застосовані у курсах теоретичної (розділ "Надсегментний рівень мови") та практичної фонетики англійської мови (розділи "Інтонаційна структура тексту", "Фоностилістика та риторика мовленнєвої комунікації"), у вступі до мовознавства (розділи "Фонологічна система", "Фонетичні одиниці та засоби"), у курсах за вибором із психолінгвістики (розділ "Патопсихолінгвістика"), лінгвістиці тексту (розділ "Психіатричний аналіз літератури"), а також у курсах за вибором з інтонації мовлення, культури усного і писемного мовлення англійської мови. Встановлені закономірності взаємодії всіх фонетичних засобів актуалізації публічних промов слугуватимуть базою для подальших експериментально-фонетичних досліджень і створять підґрунтя для визначення факторів і чинників, що впливають на модифікації інваріантної просодичної моделі.

Апробацію матеріалів дисертації здійснено на засіданнях кафедри фонетики англійської мови (2006-2009), на двадцяти шести наукових і науково-практичних конференціях, у тому числі сімнадцяти міжнародних: "Мови і світ: дослідження та викладання" (Кіровоград, 2008, 2010); "Актуальні проблеми філології та американські студії" (Київ, 2008); "Пріоритети германського і романського мовознавства" (Луцьк-Світязь, 2008, 2009); "Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов" (Київ 2009); "Слово й текст у просторі культури" (Київ, 2010); "Україна і світ: діалог мов та культур" (Київ, 2011, 2012, 2013); "Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах" (Львів, 2012); "Формула компетенції перекладача" (Київ, 2013); "Сучасні філологічні студії: теоретична та прикладна лінгвістика" (Київ-Буча, 2015); "Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти" (Київ, 2015); "Мова. Культура. Комунікація: Дослідження мови та літератури в глобалізованому світі" (Чернігів, 2015); "Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії" (Одеса, 2017); "Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації" (Острог, 2017); трьох зарубіжних: "Теперішнє і майбутнє філології в еру глобалізації" (Present and future of Philology in the era of globalization) (Будапешт, 2015); "Наука без кордонів: розвиток у ХХІ столітті" (Scientific and Professional Conference *Science without boundaries – development in 21st century*) (Будапешт, 2017), "Сучасна філологія: актуальні питання та перспективи дослідження" (Люблін, 2017); двох всеукраїнських: "Фонетика і фонологія: сучасні парадигми дослідження та формування фонетичної компетенції в мовному вищому навчальному закладі" (Київ, 2008); "Сучасні дослідження філологічних наук: проблеми

та рішення" (Запоріжжя, 2017) і чотирьох науково-практичних: "Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві" (Київ, 2007); "Мова, освіта, культура в контексті Болонських реалій" (Київ, 2008, 2009); "Мова, освіта, культура в контексті євроінтеграції" (Київ, 2010).

Публікації. Основні положення дисертації та результати дослідження висвітлено у двадцяти одноосібних публікаціях, у тому числі в чотирьох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України (2,53 др. арк.), одне з яких внесене до міжнародних наукометричних баз, двох статтях у періодичних виданнях інших держав (1,00 др. арк.), двох статтях у періодичних виданнях України (0,98 др. арк.), одній статті у закордонному періодичному виданні (0,47 др. арк.), а також в одинадцяти тезах доповідей на конференціях (2,70 др. арк.). Загальний обсяг публікацій – 7,68 др. арк.

Структура та обсяг дисертації. Праця складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, списку довідкових джерел, джерел ілюстративного матеріалу та додатків. Повний обсяг дисертації – 312 сторінок, основний текст – 205 сторінок. Вона містить 99 таблиць на 38 сторінках і 8 рисунків загальним обсягом 5 сторінок. Бібліографія нараховує 408 позицій, з них 133 джерела іноземними мовами. Список джерел експериментального матеріалу складається із 25 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її мету, об'єкт, предмет та завдання, описано матеріал і методи дослідження, висвітлено його наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, сформульовано положення, що виносяться на захист, наведено дані про апробацію результатів дослідження та публікації.

У **першому розділі "Публічне мовлення політичної особистості як об'єкт наукових досліджень"** розглянуто основні питання лінгвістичних досліджень проблеми публічного мовлення, встановлено лінгвістичні ознаки політичного дискурсу мовної особистості, виявлено провідні психологічні та соціологічні фактори, що впливають на специфіку просодичного оформлення публічного мовлення АО, визначено особливості функціонування просодичних засобів в англomовному публічному мовленні АО, з'ясовано і обґрунтовано теоретичні передумови проведення експериментально-фонетичного дослідження.

На сучасному етапі розвитку суспільства особливе місце (див., напр., О.М. Алексієвець, А.Д. Белова, Т.О. Дедушкіна, М.Л. Ільченко, А.А. Калита і Л.І. Тараненко, С.Г. Кара-Мурза, Д. Карнегі, Г.А. Копніна, Н.В. Петлюченко, В.В. Петренко, Д.О. Петренко, Г.Г. Хазагеров, А.М. Цуладзе, Т.В. Юдина, А. Beard, R. Blass, P. Chilton, T.A. van Dijk, G. Edwards, S. Handelman, C. Lindquist, E. Rigotti, W.H. Riker, L. de Saussure) займає політична комунікація як мовленнєва діяльність, спрямована на пропаганду певних політичних ідей, здійснення емоційного впливу на громадян під час спонукання їх до політичних дій, отримання симпатій виборців, маніпуляцію їхньою політичною свідомістю та формування в їхньому середовищі певної суспільної думки.

Доведено, що володіння ораторським мистецтвом є важливим для політичного діяча (О.С. Зубра, С.Г. Кара-Мурза, Цицерон, S. Schnurr), оскільки його мовлення як відображення внутрішнього світу людини (П. Сопер) слугує ефективним засобом вироблення у слухачів певного уявлення про самого мовця (Ф.С. Бацевич, М.М. Кохтев, Е. Сепир). При цьому, на тлі раціонального вибору політиком мовних засобів оформлення публічного мовлення, особливого значення для нього набуває адекватне використання просодичних засобів. За своєю природою публічне мовлення може бути писемно-усним, книжно-розмовним, підготовлено-імпровізаційним (Ж. Данкел, Т.А. ван Дейк, С.Ф. Іванова, О.О. Лаптева, Н.А. Резнікова, Г.М. Сагач, І. Томан, J. Lamerton), а, отже, функціонально і структурно має протиставлятися розмовному, особистісному, побутовому мовленню. Публічне мовлення, що організовується у формі монологу, є, зазвичай, складно побудованим, розгорнутим і тривалим висловлюванням, адресованим аудиторії або суспільству, позаяк мовлення за своєю природою є завжди діалогічним, розрахованим на співрозмовника або співрозмовників та його / їхню реакцію, яка може виражатися словами чи виявлятися в жестах, міміці, позах (С.Ф. Іванова, D. Crystal). При розгляді його як дискурсу, тобто когнітивного процесу (О.С. Кубрякова, О.В. Александрова), пов'язаного із реальним породженням мовлення чи створенням мовленнєвого твору, слід звертати особливу увагу на організацію певних структур вираження відповідно до прагматичних настанов, цілей та умов спілкування, які виникають під час професійної діяльності політиків.

Зрозуміло, що політична комунікація проходить зазвичай у специфічних жорстко регламентованих умовах і накладає відповідний відбиток на учасників, оскільки, влада, з одного боку, справляє на психіку людини дуже сильний вплив, який не кожен політик може витримати, а з іншого – у політику йде більше АО, готових брати на себе відповідальність за прийняті рішення (Н.С. Марковська). Під акцентуваною мовною особистістю в роботі ми розуміємо мовця з підсиленою рисою характеру чи темпераменту, які виявляються ним у комунікативній діяльності як у діапазоні допустимої психологічної норми, так і за її межами, а під мовною особистістю взагалі мається на увазі індивід, який володіє сукупністю здібностей і характеристик, що зумовлюють створення і сприйняття нею мовленнєвих текстів, які відрізняються: а) ступенем структурно-мовної складності; б) глибиною й точністю відображення дійсності; в) певним цільовим спрямуванням (Ю.М. Караулов).

Отже, мовець постає багатостороннім, багатоплановим об'єктом дослідження, одним із видів діяльності якого є мовленнєва, що охоплює і процес породження, і процес сприйняття мовлення. Його неповторність визначається унікальною комбінацією соціально-психологічних ознак мовної особистості, що поділяються на три групи: фізичні, соціальні та психологічні (Л.В. Засекіна). Саме вивчення впливу цих ознак на мовленнєву діяльність і дозволяє реєструвати психофізіологічні й соціологічні особливості особистості, які в процесі спілкування виявляються у виборі нею засобів усіх рівнів мови.

Теоретичним аналізом встановлено наявність у публічних промов англійських політиків загального, свого роду еталонного, комплексу таких просодичних маркерів: висхідна і спадна мелодичні шкали, спадний тон широкого діапазону, рівний тон, чітке членування мовленнєвого потоку на інтоногрупи, акцентно-мелодичний паралелізм, збільшення тривалості пауз у вступній і заключній частинах, сповільнений темп виголошення ключової інформації, чистий, сильний тембр голосу.

З'ясовано, що велика увага науковців приділяється, насамперед, широким психодіагностичним можливостям індивідуального мовлення особистості, оскільки вивчення місця мовлення в системі комунікації дозволяє розглядати інформаційні параметри мовленнєвого спілкування й діагностувати низку соціально-психологічних ознак мовця. Разом з тим, підкреслено (М.І. Конюхов), що під час його психодіагностичного оцінювання важливими є не лише основні, а й другорядні риси особистості (завдяки яким виявляється сутність дії позасвідомого, яке у звичайних ситуаціях стримується й контролюється свідомим), які яскраво розкриваються у стресових ситуаціях.

Викладене складає теоретичні передумови проведення експериментально-фонетичного дослідження публічного мовлення англomовних АО.

У другому розділі "**Програма і методика експериментально-фонетичного дослідження просодичних характеристик публічного мовлення акцентуєваних особистостей**" представлено програму та методику проведення експериментально-фонетичного дослідження, які дозволили здійснити комплексне вивчення інвентарю просодичних засобів публічного мовлення англomовних АО. Експериментальне дослідження просодичних характеристик такого мовлення проводилося у чотири етапи, кожен з яких базувався на комплексній методиці, відповідно до якої для опису отриманих результатів використовувався термінологічний апарат, сформований нами в обсязі класифікації лінгвістичних ознак публічного мовлення.

На першому етапі експерименту для забезпечення адекватності отримуваних результатів експерти-психологи визначали тип акцентуації характеру кожного політика, мовлення якого досліджувалось.

На другому етапі аудитори-інформанти носії британського й американського варіантів англійської мови здійснювали оцінку просодичного оформлення публічних промов на їхню відповідність нормі англійської мови і традиційним жанровим вимогам.

Третій етап полягав в аудитивному аналізі експериментального матеріалу, під час якого аудиторами-фонетистами установлювалися просодичні характеристики оформлення публічного мовлення АО.

На четвертому етапі проводився акустичний аналіз дібраних на третьому етапі типових реалізацій публічних промов акцентуєваних політичних особистостей і здійснювалася лінгвістична інтерпретація й узагальнення отриманих результатів.

Розроблені програма і методика комплексного експериментально-фонетичного дослідження дозволили успішно встановити просодичні характеристики публічного мовлення акцентуєваних особистостей.

У третьому розділі "**Результати аудитивного аналізу публічного мовлення акцентуєваних особистостей**" представлено результати аналізу психологічних характеристик та мовної поведінки політичних особистостей експертами-психологами, відповідно до яких найтипівішими представниками груп, класифікованих за акцентуацією характеру, є: *демонстративна* (Е. Гіт, В. Дж. Клінтон, Р. Рейган), *застрагаюча* (Г. Вілсон, Л. Б. Джонсон, Дж. Мейджор), *педантична* (Д. Д. Ейзенгавер, Дж. Каллаген, Дж. Ф. Кеннеді), *збудлива* (Дж. Г. В. Буш, Р. М. Ніксон, Дж. Р. Форд). Установлено високий ступінь природності звучання публічних промов, виголошених в офіційній обстановці мовцями-чоловіками, що належать до середньої та старшої

вікових груп. Визнано, що з огляду на мету дослідження найтипівішими є публічні політичні виступи, жанрова належність яких об'єктивно обмежується інавгураційними і програмними промовами та мають однакове структурно-композиційне членування на вступну, основну і заключну частини, що виконують такі функції: інтегративну, декларативну і перформативну. На третьому етапі експерименту аудитори-фонетисти встановили закономірності функціонування компонентів інтонації, типових для кожної групи АО, а також виокремили інваріантну інтонаційну модель інавгураційних і програмних промов акцентуєваних політиків.

Традиційно вступна частина промов починається з привітання присутніх, подяки виборцям за довіру, подяки колегам за підтримку та плідну працю; обіцянки якнайкраще виконувати обов'язки керівника держави; звертання до Бога як єдиного справедливого судді, здатного дати об'єктивну оцінку виконання ними їхніх обов'язків тощо. Декларативний блок основної частини промов зазвичай присвячується висвітленню майбутнього зовнішнього та внутрішнього політичного курсу країни. Досліджувані публічні промови були виголошені у складні політичні та економічні часи (подолання негативних наслідків Другої світової війни, холодної війни з СРСР, воєнних конфліктів, значних економічних проблем у Великій Британії і т. ін.), що певним чином вплинули на зміст промов та добір відповідних лексичних і граматичних засобів для їхнього представлення. У заключній частині промов, реалізованих АО, зазвичай висловлюється теза про те, що вони є відповідальними лідерами держави, які разом із нацією здатні побудувати економічно та політично могутню процвітаючу країну.

З'ясовано, що найчисельнішою серед політиків є група *демонстративних особистостей* з притаманним їй певним типом мовленнєвої поведінки, а саме: гучне, енергійне, емоційне, інтонаційно виразне мовлення, прискорений темп, короткі паузи; широке вживання епітетів, найвищого ступеня порівняння прикметників, гіперболізація, підкріплена позалінгвальними компонентами (використання енергійних широких жестів, рухливої міміки, бурхливе вираження емоцій), артистизм, схильність до публічності, бажання перебувати в центрі уваги, а також творчий підхід і спонтанність у прийнятті рішень.

Типовим прикладом інтонаційного оформлення публічного мовлення демонстративними особистостями (див. табл. 1) є висловлення з інавгураційної промови Р. Рейгана, у якому мовець емоційно декларує основні принципи роботи очолюваного ним уряду: *I will 'shortly sub|mit a /budget § to the /Congress § /aimed § at ↗freezing ↗government ↗program spending | for the 'next year.* (Reagan R., 1985).

Тут інтоногрупа *at ↗freezing ↗government ↗program spending*, реалізована з підвищеним тональним рівнем, розширеним тональним діапазоном, сповільненим темпом, помірною гучністю та стакатоподібним ритмом, звучить категорично й безапеляційно. Вона оформлена за допомогою спадної скандентної школи у комбінації зі спадним середньо-пониженим термінальним тоном у зоні малої швидкості зміни його руху, що допомагає мовцеві виокремити семантично важливу інформацію на тлі ритмомелодичного контуру аналізованої структурно-композиційної частини.

Варіювання компонентів інтонації у публічному мовленні демонстративних (ДАО), застрягаючих (ЗАО), педантичних (ПАО) і збудливих (ЗБАО)

		вступна частина				основна частина				заклучна частина			
		ДАО	ЗАО	ПАО	ЗБАО	ДАО	ЗАО	ПАО	ЗБАО	ДАО	ЗАО	ПАО	ЗБАО
тональний діапазон	широкий	2,22	2,35	3,76	0,88	2,65	4,83	3,55	2,41	7,09	5,49	8,24	2,31
	розширений	25,00	37,65	52,15	24,78	33,94	42,80	49,65	30,80	30,97	21,98	45,88	16,15
	середній	66,67	56,47	41,40	68,15	57,78	46,90	37,82	61,50	53,55	62,64	34,12	68,46
	звужений	6,11	3,53	2,69	6,19	5,63	5,52	8,98	5,35	8,39	9,89	11,78	13,08
	вужький	0,00	0,00	3,76	0,00	0,00	0,00	3,55	0,00	0,00	0,00	8,24	0,00
ритм	плавний	99,44	97,65	100	97,35	97,52	94,50	96,45	94,92	94,84	98,90	94,12	94,92
	стакато-подібний	0,56	2,35	0,00	2,65	2,48	5,52	3,55	5,08	5,16	1,10	5,88	5,08
	простий	93,89	100	93,55	93,81	97,52	92,40	93,62	97,33	93,55	93,41	94,12	97,33
	складний	6,11	0,00	6,45	6,19	2,48	7,59	6,38	2,67	6,45	6,59	5,88	2,67
темп	швидкий	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	прискорений	3,33	7,06	2,15	4,42	6,46	2,76	4,73	8,29	7,74	4,40	7,06	2,31
	помірний	76,11	70,59	82,26	69,91	70,20	67,60	74,00	71,66	61,93	82,41	61,18	72,31
	сповільнений	20,56	20	15,59	25,67	23,01	28,30	21,27	20,05	29,68	13,19	31,76	25,38
	повільний	0,00	2,35	0,00	0,00	0,33	1,38	0,00	0,00	0,65	0,00	0,00	0,00
паузи	довга	11,56	31,15	22,88	16,67	9,41	19,40	7,31	2,09	22,31	17,39	7,02	20,56
	середня	21,09	9,84	29,41	24,99	12,97	6,12	23,39	13,94	20,66	8,70	24,56	29,91
	коротка	19,73	13,11	20,91	16,67	24,69	25,50	27,78	26,83	16,53	24,63	42,10	17,76
	перцетпивна	47,62	45,90	26,80	41,67	52,93	49,00	41,52	57,14	40,50	49,28	26,32	31,77
гучність	висока	0,00	0,00	0,00	0,88	0,49	2,76	0,71	9,63	1,94	4,40	1,18	0,00
	підвищена	11,11	36,47	37,63	18,58	23,68	34,50	32,62	41,18	20,00	20,88	29,41	11,01
	помірна	82,22	63,53	59,68	76,99	69,87	55,60	61,00	47,59	68,38	65,93	56,47	72,95
	знижена	6,67	0,00	2,69	3,55	5,79	6,21	5,67	1,60	9,68	8,79	12,94	16,04
	низька	0,00	0,00	0,00	0,88	0,17	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Наступною за чисельністю стала група *застрягаючих особистостей*, мовлення яких, зазвичай, монотонне, його інтонаційне оформлення безбарвне, темп мовлення варіює у межах від сповільненої до повільної зон, у тому числі завдяки тривалим паузам. Цьому типу особистостей властиві обмежене використання жестів (радше їхня відсутність), стримана міміка, маскоподібне обличчя, редукована посмішка й постійна напруга. Характерними рисами осіб застрягаючого типу визнано кар'єризм, цілеспрямованість, одержимість певними ідеями, честолюбство й самовпевненість, злопам'ятність і мстивість, бажання виділитися на тлі інших. Разом з тим, зазначається, що такі індивіди є, зазвичай, хорошими, відповідальними працівниками.

Інтонаційне оформлення публічного мовлення застрягаючими особистостями (див. табл. 1) наочно ілюструє такий емоційно забарвлений фрагмент програмної промови Л.Б. Джонсона, де він озвучує найважливіші питання покращення рівня життя людей у країні: *And 'so ·do 'I. ↓Most A¹mericans ·want con'tinually ex¹panding § and ↘growing pros¹perity. -And 'so ·do 'I. 'These 'are 'your ,goals* (Johnson L. B., 1964).

Емоційно забарвлена інтоногрупа *↓Most A¹mericans ·want con'tinually ex¹panding §* реалізується на високому тональному рівні, що впливає на розширення тонального діапазону до широкого. У такий спосіб мовець озвучує прагнення більшості американців покращити їхній добробут, при цьому він впевнено акцентує на тому, що його бажання цілком збігаються з бажаннями громадян. Тут необхідно відзначити, що на граматичному рівні ініціальна інтоногрупа (*↓Most A¹mericans ·want con'tinually ex¹panding*) містить неповну інверсію. Це дозволяє наголосити на необхідності безперервної сумісної роботи уряду і громадян для досягнення позитивних результатів. На просодичному рівні смисл цієї інтоногрупи інтенсифікується висхідною ступінчастою шкалою у поєднанні з високим спадним термінальним тоном, реалізованим у зоні великої швидкості, у легатоподібному ритмі й сповільненому темпі при поступовому підвищенні тонального рівня і гучності на кожному наступному наголошеному складі, що надає голосу політика пронизливості, фальцетності, віддзеркалюючи його емоційне збудження.

Педантичним особистостям притаманне переконливе, чітке, переривчасте мовлення, членоване середніми паузами на недовгі смислові групи, що вказує на педантизм особистості. Мовленню таких індивідів не властиві модифікації інтонаційного малюнку, разом з тим, у ньому зафіксовано тенденцію до інтонаційного виділення окремих слів. Темп мовлення варіює у межах прискореної і помірної зон. Жестикуляція стримана і скупа, водночас чітка й подібна до окреслення у повітрі геометричних фігур, міміка маловиразна, застиглий, не динамічний вираз очей. Педантичні особистості, здебільшого, честолюбні, спрямовані на досягнення поставленої мети. Їм притаманні розвинений самоконтроль, перевага раціональності над емоціями, що відповідним чином впливає на вияв експресивності у мовленні.

Типове просодичне оформлення публічного мовлення педантичними особистостями (див. табл. 1) може бути проілюстроване за допомогою фрагменту з основної частини програмної промови Д.Д. Ейзенгавера, у якому йдеться про необхідність надання допомоги іншим націям для усвідомлення ними їхнього власного потенціалу заради досягнення головних принципів колективної безпеки: *The ↘heart of the col¹lective se·curity ↘principle is the idea | of 'helping ↑other nations § to 'realize their 'own po¹tentialities | /political, | economic | and ↓military. ||* (Eisenhower D. D., 1956), де ініціальна інтоногрупа реалізується на середньо-підвищеному тональному рівні, у розширеному тональному діапазоні, помірних темпі й гучності та оформлюється за допомогою спадної ковзної шкали у поєднанні із середньо-пониженим висхідним термінальним тоном, реалізованим у зоні середньої швидкості зміни його руху, що свідчить про незакінченість думки. Така її організація створює

стакатоподібний ритм, що виокремлює ключові слова інтоногрупи на тлі загального ритмічного малюнку висловлення і дозволяє мовцеві наголосити на ідеї, яка лежить в основі принципу колективної безпеки націй.

Збудливі особистості характеризуються імпульсивністю, холеричністю, прихованою агресією, мстивістю, зверхністю, нетерплячістю, підозрілістю, динамічними рухами, розмашистою ходою, швидким, енергійним рукостисканням. У їхній комунікативній поведінці простежується схильність до надмірних невербальних виявів на рівні міміки й жестів та певна знервованість під час публічних виступів, на що вказують дрібні мімічні сіпання м'язів обличчя, рухи очей, які політики намагаються стримувати і контролювати. Мовлення АО цього типу гучне, має середній темп з тенденцією до прискорення за рахунок коротких пауз.

Типовим зразком публічного мовлення збудливих особистостей (див. табл. 1) є висловлення зі вступної частини програмної промови Дж.Р. Форда, у якому він емоційно наголошує на важливості проведення успішної передвиборчої кампанії в країні: *'We will 'wage a 'winning cam·paign § in 'every 'region of this ,country, | from the 'snowy 'banks of ↑Minne→sota § to the \sandy \plains of\Georgia* || (Ford G. R., 1976), де фінальна ключова у цьому висловленні інтоногрупа зреалізована на підвищеному тональному рівні, у сповільненому темпі та підвищеній гучності, оскільки вона, семантично контрастуючи із попередньою інтоногрупою, підкреслює значущість і глобальність виборів президента США. На інтонаційному рівні це виокремлення інтенсифікується оформленням інтоногрупи висхідною ковзною шкалою у поєднанні із середньо-підвищеним спадним термінальним тоном, реалізованим у зоні високої швидкості, що створює хвилеподібний мелодичний малюнок. Водночас, наголошення кожного семантично важливого слова і вимовляння його з підвищеною гучністю створюють стакатоподібний ритмічний малюнок, який, контрастуючи із загальним малюнком вступної частини, слугує засобом переконання громадян, що проживають у різних штатах, у необхідності активної підтримки кандидата для здобуття ними спільної перемоги у президентських перегонах.

Таким чином, з'ясовано, що серед політичних лідерів, мовлення яких вивчалось, найхарактернішими є представники чотирьох акцентуацій характеру і встановлено просодичні характеристики їхнього публічного мовлення.

У **четвертому розділі "Результати акустичного аналізу просодичного оформлення публічного мовлення акцентуєваних особистостей"** представлені результати акустичного аналізу публічного мовлення АО та їх подальша лінгвістична інтерпретація. Це уможливило встановлення інваріантних і варіантних інтонаційних моделей публічного мовлення АО.

З'ясовано, що щирі емоції демонстративних особистостей, пов'язані з вираженням вдячності, передаються помірним темпом і гучністю, у розширеному тональному діапазоні, оформлюються здебільшого спадною ступінчастою шкалою з перерваною поступовістю у комбінації із середньо-підвищеним спадно-висхідним термінальним тоном, реалізованим у зоні малої швидкості, а, отже, хвилеподібним мелодичним контуром, середньозвуковою тривалістю у короткій зоні, легатоподібним ритмом, локалізацією величини тонального максимуму у високій зоні на першому наголошеному складі та маркування особових займенників у передтакті локалізацією

максимуму інтенсивності. Це надає їхньому мовленню виразності та сприяє інтенсифікації уваги аудиторії на особистості мовця взагалі й на його заслугах в успішній реалізації поставлених цілей зокрема. На тлі загального інтонаційного малюнку промови емоційно забарвлені висловлення виокремлюються довгими паузами, що зосереджує увагу присутніх на психологічному стані мовців, сприяє виникненню в них піднесеного настрою та покращує сприйняття ключових тез промови.

В основній частині промови політики з домінуючою *демонстративною* акцентуацією характеру здебільшого повідомляють слухачів про свої плани і наміри щодо подальшого розвитку країни, підсвідомо налаштовуються на виконання обов'язків глави держави чи лідера партії та закликають аудиторію всіляко сприяти реалізації поставлених ними цілей. Їхнє мовлення є досить метафоричним, що робить його яскравим, виразним і таким, що легко запам'ятовується слухачами. Найвагоміші висловлення актуалізуються у розширеному тональному діапазоні, в зоні середнього широкого регістру, зі сповільненим (за рахунок збільшеної середньозвукової тривалості інтоногрупи) темпом і підвищеною гучністю, розширеним діапазоном інтенсивності. Інтоногрупи зазвичай оформлюються спадною скандентною шкалою, що, залежно від комунікативного типу висловлення, поєднується із середньо-пониженим висхідним чи спадним термінальним тоном, реалізованим у зоні збільшеної швидкості зміни його руху, що створює хвилеподібний мелодичний контур і стакатоподібний ритм. Виокремлюються такі фрагменти перцептивними і короткими паузами, що свідчать про їхній тісний семантичний зв'язок із сусідніми інтоногрупами. Величина тонального максимуму й максимуму інтенсивності здебільшого локалізуються на першому наголошеному складі шкали у високій і середньо-підвищеній зонах.

У цілому, публічне мовлення *застрягаючих* особистостей вирізняється домінуванням стверджувальних, констатуючих комунікативно-прагматичних висловлень, що часто маркуються анафоричним початком і характеризуються граматичним та інтонаційним паралелізмом у всіх частинах інавгураційних і програмних промов. Така структурна організація висловлень надає їхньому звучанню одноманітності й однотонності. Щодо просодичного оформлення найвагоміших висловлень, то вони актуалізуються у розширеному тональному діапазоні, у зоні середнього регістру та його різновидів, підвищеною гучністю та сповільненим темпом й відокремлюються від сусідніх інтоногруп середніми і короткими паузами. Мелодичний контур містить висхідну ступінчасту шкалу в комбінації із високим спадним термінальним тоном у зоні збільшеної швидкості його руху і має висхідно-спадний характер. Водночас, таким висловленням притаманною є локалізація величини тонального максимуму та максимуму інтенсивності на ядерному складоносієві в екстрависокій зоні та переважання розширеного діапазону інтенсивності вимовляння.

Усім частинам інавгураційних і програмних промов *педантичних* особистостей притаманною є значна кількість висловлень, у яких політики заохочують аудиторію займати активну громадянську позицію і закликають слухачів до покращення загального добробуту мешканців країни і збереження лідируючої позиції держави у світі, що віддзеркалюється у виборі ними відповідних лексичних одиниць. Найважливіші висловлення реалізуються в основному в розширеному тональному

діапазоні з тенденцією до його звуження, повному реєстрі та його різновидах, підвищеній гучності, легатоподібному ритмі, у помірному або прискореному темпі. На загальному інтонаційному тлі вони виокремлюються за допомогою середніх пауз. Таким висловленням властивою є спадна ступінчаста шкала у сполученні з середньо-підвищеним або середньо-пониженим висхідним термінальним тоном, що маркується середньою швидкістю. Величина тонального максимуму у високій зоні розташовується на першому наголошеному складі. Щодо інтенсивності виголошення закликів, то їм притаманним є розширений діапазон інтенсивності й висока рекурентність локалізації максимуму інтенсивності на першому складоносіві інтоногрупи. При цьому, середньозвукова тривалість висловлень представлена короткою або мінімальною зонами, що надає їхньому звучанню переривчастості й чіткості.

Встановлено, що інавгураційні й програмні промови *збудливих* особистостей характеризуються певною хаотичністю комунікативних завдань, які мовці мають на меті реалізувати під час виголошення промови. Отже, всім частинам їхніх промов притаманною є практично рівнозначна частота висловлень, у яких мовці виражають свій емоційний стан, констатують проблеми, які потребують негайного вирішення, інформують аудиторію про свої подальші плани розбудови країни і, в той самий час, заохочують громадян плідно працювати заради досягнення економічної і політичної стабільності держави. На граматичному рівні висловлення переважно складаються із декількох коротких синтагм, що при взаємодії засобів усіх мовних рівнів надає їхньому мовленню динамізму й енергійності. Просодичне оформлення таких висловлень характеризується актуалізацією їх у середньому (з тенденцією до звуження) тональному діапазоні у зоні середнього широкого реєстру та його різновидів, підвищеною гучністю, сповільненим темпом. Зареєстровано домінування ступінчастої спадної і ковзної різновидів шкали та спадного середньо-підвищеного й середньо-пониженого термінального тону в зоні середньої, великої та малої швидкості зміни його руху, спадно-висхідного контуру, стакатоподібного ритму. На стику інтоногруп наявні перцептивні, короткі та середні паузи. Величина тонального максимуму у високій зоні здебільшого локалізуються на першому наголошеному складі шкали. Діапазон інтенсивності варіює від розширеного до середнього, максимум інтенсивності маркує ядерний складоносій у всіх частинах аналізованих промов. Висловлення переважно актуалізуються у зоні короткої середньозвукової тривалості інтоногруп. У цілому, таке просодичне оформлення надає мовленню збудливих АО різкості, безапеляційності і певної агресивності.

Отже, проведений акустичний аналіз дозволив інструментально перевірити й об'єктивувати дані, отримані у результаті аудитивного аналізу публічного мовлення АО, та провести їх лінгвістичну інтерпретацію, що сприяло встановленню інваріантних і варіантних просодичних моделей публічного мовлення АО.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі застосування функціонально-комунікативного підходу шляхом теоретичного узагальнення відомих наукових знань та результатів проведеного експериментально-фонетичного дослідження встановлено специфіку просодичного оформлення публічного мовлення англomовними особистостями, що вирізняються за домінуючою акцентуацією характеру.

Акцентуїтована мовна особистість трактується в роботі як особистість із підсиленими рисами характеру чи темпераменту, що виявляються у процесі її комунікативної діяльності і в діапазоні допустимої психологічної норми, і за її межами.

З'ясовано, що серед політичних лідерів Великої Британії та США другої половини ХХ століття, публічне мовлення яких досліджувалося, найтипівішими є такі представники чотирьох акцентуацій характеру: демонстративної, застрягаючої, педантичної і збудливої.

Обґрунтована в дисертації класифікація лінгвофонетичних ознак політичних промов, яка охоплює вид комунікації, тип акцентуації характеру мовця, його гендерну належність, вік, соціальний статус й емоційно-прагматичний потенціал висловлення, слугувала надійним методологічним підґрунтям для розробки програми й методики експериментально-фонетичного дослідження та уможливила адекватний опис специфіки взаємодії просодичних засобів у процесі виголошення політичних промов англійськими АО.

Результати аудитивного й акустичного аналізів особливостей усної актуалізації публічного мовлення та їхня подальша лінгвістична інтерпретація засвідчили існування інваріантної та варіантних інтонаційних моделей інавгураційних і програмних промов, виголошених англійськими АО.

Установлено, що мовленню АО всіх типів притаманним є схоже просодичне оформлення, позаяк аналізованим різновидам промов властивими є подібні ознаки: жанрова належність, виголошення на багаточисельну аудиторію, однаковий офіційно-соціальний статус політиків, типове комунікативно-прагматичне спрямування мовлення. Безпосередньо виголошувані інавгураційні й програмні промови мають спільні структурно-композиційні частини (вступну, основну і заключну); характеризуються обов'язковою наявністю у змісті щонайменше трьох основних функцій (інтегративної, декларативної, перформативної); мають чіткі схеми виголошення типових питань і звернень до аудиторії, наявних у відповідних структурних частинах публічних доповідей.

Щодо інваріантної моделі просодичного оформлення публічного мовлення *демонстративними* особистостями, то їм здебільшого властивими є: звужений тональний діапазоні з тенденцією до розширення, переважання усічених шкал і висока рекурентність спадної ступінчастої шкали, середня з тенденцією до зниження швидкість зміни напрямку руху термінального тону, помірна гучність, помірний з наступним сповільненням темп, легатоподібний, регулярний ритм, перцептивні паузи, локалізація піку інтенсивності на ядерному складоносіві, середній діапазон інтенсивності, середня і коротка середньозвукова тривалість інтоногруп, глибокий, проникливий, зворушливий тембр.

До диференційних просодичних ознак досліджуваних промов демонстративних АО слід відносити: локалізацію величини тонального максимуму в середньо-підвищеній зоні на першому наголошеному складі у вступній частині та у високій зоні на першому наголошеному складі в основній і заключній частинах; середній широкий регістр та його різновиди у вступній частині, повний регістр та його різновиди в основній і низький вузький регістр у заключній, середньо-понижений висхідний тон у вступній та основній частинах і середньо-понижений спадний у заключній.

Публічне мовлення *застрагаючих* АО представлено інваріантом інтонаційної моделі, що містить таку номенклатуру просодичних параметрів: звужений тональний діапазон інтоногрупи з тенденцією до розширення, середня швидкість зміни руху спадного термінального тону, спадна ступінчаста шкала, помірна гучність, помірний з подальшим сповільненням темп, легатоподібний, регулярний ритм, перцептивні паузи, середня і збільшена середньозвукова тривалість інтоногруп.

Відмінними просодичними ознаками інавгураційних і програмних промов *застрагаючих* особистостей є: локалізація тонального максимуму в середньо-підвищеній зоні на першому наголошеному складі у вступній частині, у середньо-підвищеній зоні на ядерному складоносієві в основній та в екстрависокій і високій зонах у заключній; актуалізація висловлень здебільшого в середньому широкому регістрі та його різновидах у вступній та основній частинах і в середньому широкому й низькому вузькому регістрах у заключній; домінування усічених шкал у вступній та заключній частинах, повних в основній, переважання середньо-пониженого спадного тону у вступній частині, середньо-підвищеного спадного тону в основній та середньо-пониженого спадного у заключній, локалізація максимуму інтенсивності на першому наголошеному складі у вступній та основній частинах і на ядерному складоносієві в заключній, висока рекурентність середнього і розширеного діапазону інтенсивності у вступній частині, розширеного діапазону інтенсивності в основній, і середнього в заключній частині, категоричний, переконливий, впевнений тембр.

Публічне мовлення *педантичних* АО актуалізується за інваріантною інтонаційною моделлю, що охоплює такі просодичні параметри: локалізація величини тонального максимуму у високій зоні на першому наголошеному складі, звужений тональний діапазон з подальшим розширенням, переважання усічених шкал, середня з тенденцією до підвищення швидкість зміни напрямку руху висхідного середньо-пониженого термінального тону, висока рекурентність розширеного діапазону інтенсивності, розташування максимуму інтенсивності на першому наголошеному складі, помірний з тенденцією до сповільнення темп, помірна гучність, легатоподібний, регулярний ритм, перцептивні паузи на стику інтоногруп.

Варіативними просодичними ознаками інавгураційних і програмних промов *педантичних* АО є: спадна ступінчаста шкала в комбінації із середньо-підвищеним висхідним термінальним тоном у вступній частині, спадна ступінчаста шкала з перерваною поступовістю у поєднанні із середньо-пониженим спадним і висхідним термінальними тонами в основній, спадна ступінчаста шкала у сполученні з середньо-пониженим висхідним термінальним тоном у заключній, різкий, категоричний, вагомий тембр.

До складу інваріантної інтонаційної моделі виголошення інавгураційних і програмних промов *збудливими* АО входять: середній широкий регістр та його різновиди, середньо-понижений і середньо-підвищений спадний термінальний тон, локалізація максимуму інтенсивності на ядерному складоносієві, помірні темп і гучність, легатоподібний регулярний ритм, перцептивні паузи на стику інтоногруп.

Відмінними просодичними ознаками промов *збудливих* АО є: локалізація величини тонального максимуму у високій зоні на першому наголошеному складі у вступній частині, на ядерному складоносієві в основній та на першому наголошеному складі в заключній, переважання звуженого тонального діапазону

у вступній та основній частинах і середнього тонального діапазону в заключній, домінування спадної ступінчастої шкали у вступній і заключній частинах, спадної ступінчастої шкали з перерваною поступовістю в основній, чистий, дзвінкий, розчулений, тремтливий тембр.

Загальній інваріантній просодичній моделі публічного мовлення властиві такі типові інтонаційні параметри: середньо-підвищений тональний рівень інтоногруп, наявність у мелодичному контурі усічених і повних шкал, середньо-пониженого / середньо-підвищеного спадного або висхідного термінальних тонів у завершенні, актуалізованих у зоні середньої швидкості зміни їхнього руху, переважання легатоподібного регулярного ритму, помірному темпу з наступним сповільненням, наявність перцептивних і коротких пауз на стику інтоногруп, помірної гучності з тенденцією до підвищення, наявність вузького позитивного тонального інтервалу на стику ділянок "передтакт-шкала" і "передтермінальна група-термінальна група", подрібнене актуальне членування висловлень, високий, глибокий, щирий тембр.

До **перспективних** напрямів подальшого наукового пошуку в галузі дослідження просодичних особливостей публічного мовлення АО слід віднести: встановлення спільних ознак енергетичної специфіки просодичної організації публічного мовлення у різносистемних мовах; дослідження сугестивного впливу просодії публічного політичного мовлення на слухача; виявлення гендерних особливостей просодичного оформлення публічного мовлення; встановлення взаємодії просодичних і паралінгвальних засобів під час реалізації публічного мовлення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Андрущенко І. О. Специфіка актуалізації політичного дискурсу акцентуваною мовною особистістю. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки*. Луцьк, 2008. №5. С. 7—9.
2. Андрущенко І. О. Просодична маркованість англомовного публічного мовлення. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки*. Луцьк, 2009. №6. С. 226—229.
3. Андрущенко І. О. Просодичне оформлення інавгураційних і партійних промов збудливими акцентуваними особистостями. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філологічна"*. Острог, 2017. Вип. 67. С. 29—33.
4. Андрущенко І. О. Специфіка просодичної організації інавгураційних і партійних промов застрягаючих акцентуваних особистостей. *Одеський лінгвістичний вісник*. Одеса, 2017. Вип. 10. Т. 1. С. 3—8.
5. Андрущенко И. А. Методика фонетического исследования: определение типа акцентуации политической личности. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest, 2015. III(11), Issue: 56. P. 38—40. p-ISSN 2308-5258.
6. Андрущенко І. О. Закономірності інтонування політичного мовлення демонстративними акцентуваними особистостями. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Budapest, 2017. V(38), Issue: 138. С. 7—9. p-ISSN 2308-5258.

7. Андрущенко І. О. Мовна особистість як об'єкт наукових досліджень: принципи класифікації. *Лінгвістика та лінгводидактика у сучасному інформаційному суспільстві* : матеріали студ. наук.-практ. конф., м. Київ, 4-6 квітня 2007 р. Київ, 2007. С. 5—8.
8. Андрущенко І. О. Вплив акцентуованості мовної особистості на актуалізацію політичного дискурсу. *Актуальні проблеми філології та американські студії* : матеріали I Міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 24-25 квітня 2008р. Київ, 2008. С. 148—150.
9. Андрущенко І. О. Психологічні аспекти актуалізації просодичного оформлення мовлення акцентуованими особистостями. *Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 лютого 2009 р. Київ, 2009. С. 5—7.
10. Андрущенко І. О. Тривалість політичних промов у реалізаціях різних типів акцентуованих особистостей. *Слово й текст у просторі культури* : тези доповідей Міжн. наук. конф., присвяченій 80-річчю з дня народження проф. О.М. Мороховського, м. Київ, 26-27 листопада 2010 р. Київ, 2010. С. 40—42.
11. Андрущенко І. О. Просодична організація публічного мовлення різними типами акцентуованих особистостей. *Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах* : матеріали V Міжн. наук.-практ. конф., м. Львів, 10-21 квітня 2012 р. Львів, 2012. С. 4.
12. Андрущенко І. О. Актуалізація публічного мовлення тривожними мовними особистостями. *Формула компетентності перекладача*: матеріали IV Міжн. наук.-метод. конф. м. Київ, 27 березня 2013 р. Київ, 2013. С.24—26.
13. Андрущенко І. О. Просодичні особливості політичного мовлення педантичних особистостей. *Сучасні філологічні студії: теоретична та прикладна лінгвістика* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Київ-Буча, 25-26 березня 2015 р. Київ, 2015. С. 10—14.
14. Андрущенко І. О. Аудитивний аналіз публічного політичного мовлення Д. Д. Ейзенхауера. *Мови професійної комунікації: лігвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти* : матеріали II-ї Міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 16 квітня 2015 р. Київ, 2015. С. 12—14.
15. Андрущенко І. О. Просодичне оформлення публічного політичного мовлення демонстративними акцентуованими особистостями. *Сучасні дослідження філологічних наук: проблеми та рішення* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 25-26 серпня 2017 р. Запоріжжя, 2017. С. 47—51.
16. Андрущенко І. О. Результати аудитивного аналізу публічного політичного мовлення Дж. Форда. *Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії* : Міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 22-23 вересня 2017 року. Одеса, 2017. С. 58—61.
17. Андрущенко І. О. Спільне та відмінне в інтонуванні публічного політичного мовлення акцентуованими особистостями. *International research and practice conference "Modern philology: relevant issues and prospects of reseach"* : Conference proceedings, Lublin, 20-21 October 2017. Lublin, 2017. P. 69—72.
18. Андрущенко І. О. Систематизація ознак публічного політичного мовлення акцентуованої особистості. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2008. Вип. 75(3). С. 317—320.

19. Андрущенко І. О. Психологічний аспект експериментально-фонетичного дослідження публічного мовлення акцентуєваних особистостей. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2010. Вип. 89(4). С. 332—336.

20. Андрущенко І. А. Комплекс просодических средств актуализации англоязычной публичной политической речи. *На пересечении языков и культур. Актуальные вопросы гуманитарного знания* : меж вуз. сб. ст. Киров, 2013. Вып. 2. С. 11—16.

АНОТАЦІЯ

Андрущенко І. О. Просодичні характеристики публічного мовлення акцентуєваних особистостей (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі англійської мови). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет МОН України, Київ, 2018.

Дисертацію присвячено вивченню просодичних характеристик публічного мовлення акцентуєваних особистостей на матеріалі інавгураційних і програмних промов американських президентів і британських прем'єр-міністрів другої половини ХХ століття. З'ясовано, що політичним діячам притаманними є чотири типи акцентуацій характеру: демонстративна, застрягаюча, педантична і збудлива. Дослідження публічного мовлення акцентуєваних політиків дозволило встановити інваріантні та варіантні просодичні моделі реалізації ними публічного мовлення.

Ключові слова: акцентуєвана особистість, емоційно-прагматичний потенціал, інавгураційні та програмні промови, інваріантні та варіантні інтонаційні моделі, мовна особистість, просодичні параметри, публічне мовлення.

АННОТАЦИЯ

Андрущенко И. А. Просодические характеристики публичной речи акцентуированных личностей (экспериментально-фонетическое исследование на материале английского языка). – На правах рукописи.

Диссертация на соискании ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет МОН Украины, Киев, 2018.

Диссертация посвящена изучению просодических характеристик публичной речи акцентуированных личностей на материале инаугурационных и программных речей американских президентов и британских премьер-министров второй половины ХХ века. Определено, что политическим деятелям присущи четыре типа акцентуаций характера: демонстративная, застревающая, педантичная и возбудимая. Исследование публичной речи акцентуированных политиков позволило выявить инвариантные и варианты просодические модели реализации ими публичной речи.

Ключевые слова: акцентуированная личность, эмоционально-прагматический потенциал, инаугурационные и программные речи, инвариантные и варианты интонационные модели, языковая личность, просодические параметры, публичная речь.

ABSTRACT

Andrushchenko I. O. Prosodic Features of Accentuated Personalities' Public Speaking (an Experimental Phonetic Study on English Speech). – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology: Specialty 10.02.04 – Germanic languages. – Kyiv National Linguistic University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2018.

This paper sheds light on the issue of prosodic features of accentuated personalities' English public speaking. The accentuated linguistic personality is defined as a speaker with the enhanced feature of character or temperament revealed in the process of communication in the range of acceptable psychological norm and beyond it. The typical politicians' character accentuations whose speeches were studied are: demonstrative, paranoid, obsessive-compulsive, and impulsive.

The program and methodology of the experimental phonetic research of prosodic features of accentuated individuals' public speaking was carried out in four stages.

Thus the public speaking of demonstrative accentuated personalities is loud, energetic, emotional, intonationally expressive which is achieved with the help of the following intonation model: narrowed pitch range with a tendency for widening, prevalence of discrete actual division of speech flow and high recurrence of the descending stepping scale, moderate and slow rate of the terminal tone movement direction, moderate loudness, moderate tempo with its further deceleration, legato regular rhythm, perceptual pauses, intensity maximum localization on the nucleus, medium intensity range, mid and short sound duration of the tone-group, deep, moved timbre.

The public speaking of paranoid accentuated personalities is monotonous, intonationally colorless, which is facilitated with: narrowed pitch range of the intonation group with a tendency for widening, moderate speed of change within the pitch movement direction on the falling terminal tone, descending stepping scale, moderate loudness, moderate tempo with its gradual acceleration, legato regular rhythm, perceptual pauses, mid and enlarged sound duration of tone-groups, categoric, persuasive, confident timbre.

The public speaking of obsessive-compulsive accentuated personalities is persuasive, clear, and intermittent with a tendency for the intonation singling out of separate words. It is achieved by: the tonal maximum localization on the first stressed syllable of the scale in its high zone, narrowed pitch range with a tendency for widening, predominance of discrete actual division of the speech flow, moderate with the tendency to accelerate speed of change within the pitch movement direction on the mid-low rising terminal tone, high recurrence of widened intensity range, intensity maximum location on the first stressed syllable of the scale, moderate tempo with its gradual deceleration, moderate loudness, legato regular rhythm, perceptual pauses at the juncture of the intonation groups, abrupt, sharp, precise timbre.

The impulsive accentuated personalities are characterized by a loud, rapid, energetic speech, accompanied by the excessive non-verbal expressions, some nervousness while speaking in public. Such public speeches are realized with the mid wide register and its variants, mid-low and mid-high falling terminal tone, intensity maximum localization on the nucleus, moderate tempo and loudness, legato regular rhythm, perceptual pauses at the juncture of intonation groups, the tonal maximum localization on the first stressed syllable of the scale in the high zone in the introduction, on the nucleus in the main part

and on the first stressed syllable of the scale in the conclusion, predominance of the narrowed pitch range in the introduction and main part and mid pitch range in the conclusion, prevalence of the regular descending stepping scale in the introduction and conclusion, broken descending stepping scale in the main part, clear, distinct, moved, trembling timbre.

The invariant prosodic model of the English public speech delivered by the accentuated personalities is characterized by: the mid-high tonal level of intonation groups, discrete actual division of speech flow, presence of full scales in the intonation contour, mid-low / mid-high rising or falling terminal tones in the conclusion, realization of the terminal tones with the moderate speed of change within the pitch movement direction, prevalence of legato regular rhythm, moderate tempo with its subsequent deceleration, perceptual and short pauses at the juncture of intonation groups, moderate loudness with its gradual increase, presence of a narrow positive tone interval at the juncture of the "prehead-scale" and "scale-nucleus" sections, high, deep, sincere timbre.

Key words: accentuated personality, emotional pragmatic potential, inaugural and convention speeches, invariant and variant intonation models, linguistic personality, prosodic parameters, public speaking.